

**URF- ODATLAR VA MAROSIMLARNING
AHAMIYATI**

Navoiy davlat Pedagogika institut
I kurs talabasi Rajabboyeva Sevinch
Ilmiy rahbar: f.f.f.d., dotsent Tursunova N.

Annotatsiya: Maqolada Markaziy Osiyodagi tarixiy hudud bo'lgan Xorazmning boy madaniy merosi o'rganiladi. Unda avlodan-avlodga o'tib kelayotgan va hozirgi zamonda ham davom etayotgan an'anaviy marosim va urf-odatlariga e'tibor qaratilgan. Mualliflar ushbu an'analarning ahamiyati, xorazmliklar o'ziga xosligini shakllantirishdagi o'рни va madaniy turizmni rivojlantirish imkoniyatlarini tahlil qiladilar.

Kalit so'zlar: An'analar, madaniy meros, marosimlar, to'y, urf-odatlar,

Kirish: Har bir xalqning og'zaki ijodi uning ko'p asrlik tarixi, etnik xususiyatlari, dunyoqarashi, urf-odatlari, ijtimoiy-maishiy turmushini poetik ifodalovchi tarixiy-badiiy-estetik hodisadir. U o'zbek xalqining asrlar bo'yi umuminsoniy qadriyatlarga hissa qo'shib kelgan milliy ma'naviyatining tarkibiy qismi hamdir.

Xorazm — O'zbekistonning shimoli-g'arbida joylashgan tarixiy viloyat. Mintaqada qadim zamonlardan beri boy madaniy meros mavjud bo'lib, xalqining ko'plab o'ziga xos an'ana va marosimlari hozirgacha saqlanib kelmoqda. Xorazmning madaniy an'analari musiqa, raqs, san'at va me'morchilikda o'z ifodasini topgan.

Asrlar davomida Xorazm o'zining betakror an'ana va urf-odatlari bilan alohida muhim sivilizatsiya va madaniyat markaziga aylandi. Ko'chmanchi turkiy qabilalar Xorazm madaniyatiga ham ta'sir ko'rsatgan. Ularning urf-odatlari, jumladan, chavandozlik, ovchilik, musiqa xorazmliklar hayotining ajralmas qismiga aylangan.

Xorazm madaniy merosi mahalliy xalqlarning an'analari va qo'shni madaniyatlar ta'siriga boy xalqlardan biridir .

Xorazmning an'anaviy urf-odatlarini avloddan-avlodga o'tib, bugungi kungacha amal qilib kelmoqda.

Ma'lumki, oilaviy-mayishiy marosimlar urf-odatlarga, rasm-rusmlarga boyligi bilan xalqning hayotiy mezoniga aylangan. Qadim xorazmliklarning "nikoh to'y" marosimlari respublikamizning boshqa hududlaridan o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Xorazmda to'ylar inson hayotidagi eng muhim voqealardan biri sanaladi. Nikoh marosimi odatda uch kun davom etadi: unashtirish, xina kechasi va haqiqiy to'y marosimi kabilarni o'z ichiga oladi. Unashtirish marosimida kuyovning oilasi kelinning oilasiga tashrif buyurib, uning qo'lini so'raydi. Xina kechasi qizlar marosimi bo'lib, kelinning qo'liga xina surtish, an'anaviy qo'shiqlar kuylash bilan nishonlanadi. Ertasi kuni kelin bilan kuyovning aylanish marosimi va to'y marosimi bo'ladi. Nikoh to'yi kuni tushda kuyovning uyiga kelin kelgandan keyin kelin salom bo'ladi va kelin uyga kirgandan keyin osh tortiladi. Keyin kuyov xonga kirgandan keyin "taqa tashashma" marosimi bo'lib o'tadi. Bu marosimdan oldin kuyov ko'shana tagida turadi va kelinning yangisi kuyovning belidagi belbog'ni yechadi, agar yecholmasa kelinning yangisi kuyovning do'stlari qancha salom istasa, shuncha salom berishi kerak. Keyin kuyov kelinning o'ng tarafidan 3 marta aylanib kelinni taxtga taqa tashaydi. So'ng kuyov o'ng yelksi bilan kelinning yoniga o'tadi va ularning o'rtasidan kichkina bola o'tkaziladi, shirin, baxtli-saodatli bo'lsin deb novvot choy ichiriladi. Kechqurun esa, ularning nikoh to'yi bo'lib o'tadi.

Kelin "belbog'" deb nomlangan oq ko'ylak kiyadi, kuyov esa "chapan" deb, nomlanuvchi kostyum kiyadi. Yosh oila kelin-kuyovlar o'z oilalari va do'stlari oldida qasam va uzuklarni almashadilar.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Xorazmning an'anaviy urf-odatlarini hududning boy madaniy merosini o'zida aks ettiradi. Nikoh marosimlari, diniy bayramlar katta ishtiyoq bilan nishonlanadi va Xorazm madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Bu urf-odatlar o'tmish an'alarining bardavomligini, kelajak avlodlarga o'tib borishini ta'minlaydi.

To'ylarda musiqa muhim rol o'ynaydigan shunday tadbirlardan biridir. An'anaviy to'y musiqasi dutor yoki changda yangraydi, mehmonlar bayramni nishonlash uchun lapar yoki boshqa raqslarni ijro etishadi.

Xorazmda eng mashhur taomlardan biri palov, guruchli taom bo'lib, unga go'sht, sabzi, piyoz, zira kabi turli ziravorlar qo'shib tayyorlanadi. Odatda to'ylarda va boshqa maxsus tadbirlarda tayyorlanadi. Xorazmliklarning yana bir mashhur taomi sho'rva bo'lib, unda odatda kartoshka va sabzi kabi sabzavotlar bilan birga qo'zichoq yoki mol go'shti ham mavjud.

Xorazmning o'ziga xos mahalliy taomlaridan biri tuya dumba yog'idan tayyorlanadigan xonim qovoq taomidir. Yog eritib, keyin sabzavot yoki go'shtni pishirish uchun ishlatiladigan boy yog' hosil qiladi. Yana bir mahalliy o'ziga xoslik – qurt, quritilgan pishloq, uni gazak sifatida iste'mol qilish yoki boshqa ovqatlarga ingredient sifatida ishlatish mumkin.

Xorazm jamiyati o'zining boy tarixi, rang-barang an'ana va urf-odatlarini bilan shakllangan qadimiy va betakror madaniyatdir. Bugungi kunda Xorazm jamiyatida bu madaniy an'analarni saqlab qolish muhim ahamiyatga ega, chunki ular o'z xalqi o'rtasida o'zlikni anglash va jamoaviylikni saqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Madaniy an'analarni asrab-avaylash Xorazm jamiyati tarixi va merosini saqlab qolishga yordam beradi. Bu an'analar xalqning avloddan-avlodga o'tib kelayotgan e'tiqodlari, qadriyatlarini, urf-odatlarini o'zida aks ettiradi. Ular Xorazm jamiyatining o'tmishi, buguni va kelajagi o'rtasida bog'lovchi bo'lib xizmat qiladi. Xorazmliklar ana shu an'analarni asrab-avaylash orqali o'zining betakror madaniyatini tarannum etish va kelajak avlodlarga yetkazishda davom etishi mumkin. Madaniy an'analar ham xorazmliklar o'rtasida ijtimoiy jipslik va daxldorlik hissini uyg'otadi. Ular jamiyatda mustahkam aloqalarni o'rnatishga yordam berib, ijtimoiy o'zaro munosabatlar uchun asos yaratadi. Ushbu rishtalar avloddan-avlodga o'tadigan umumiy tajribalar, e'tiqodlar, qadriyatlar va amaliyotlarga asoslanadi. Xorazm jamiyatida madaniy an'analarni saqlashning yana bir ahamiyati shundaki, u xilma-xillikni saqlashga yordam beradi. Xorazm

ana shu an'analarni asrab-avaylash orqali o'zining o'ziga xosligini saqlab qolishi va globallashuv yoki boshqa tashqi omillar ta'sirida bir hil bo'lib qolishdan saqlanishi mumkin. Bu xilma-xillik jamiyatda ijodkorlik, innovatsiyalar va taraqqiyotni rag'batlantirish uchun zarurdir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Xorazm jamiyatida madaniy an'analarni asrab-avaylash o'z xalqi o'rtasida o'zlik va hamjamiyat tuyg'usini saqlab qolish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu tarixni tirik saqlashga, ijtimoiy hamjihatlikni rag'batlantirishga, xilma-xillik va o'ziga xoslikni saqlashga yordam beradi, shu bilan birga gomogenizatsiyadan qochadi. Shunday ekan, Xorazm jamiyatining barcha manfaatdor tomonlari ushbu madaniy an'analarni avlodlar uchun saqlab qolishda faol ishtirok etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Alimova, N. G. (2017). Ozbek xalqining urf-odatlari va ulardan kelib chiqadigan ma'nolari. IJASOS-International E-journal of Advances in Social Sciences, 3(8), 537-542.
2. Arzikulov, A. (2020). Marosimlar va urf-odatlar: Qadimiy zamondan hozirgi kunga o'tganda o'zgarishlar. O'zbek til va adabiyoti-tarix fanlari yillik ilmiy jurnali, 4(1), 85-91)
3. Avazov, S., & Mustafova, M. (2020). Qadimiy to'y marosimlari tarixi asoslari va bugungi kunda salbiy taraqqiyotlari. O'zbek til va adabiyoti-tarix fanlari yillik ilmiy jurnali, 4(1), 92-97.
4. Esenova, D., & Yergaliyeva, G. (2020). Kazakh urf-odatlary men marasimderi tarihyynyn pedagogik aspektindan zharatylysy: aspektivnyy analiz Pedagogical aspects of the history of Kazakh customs and traditions: A perspective analysis. Journal of History Culture and Art Research, 9(2), 365-374.
5. Gadoyev, S., & Muminov, K. (2019). O'zbekistonning milliy urf-odatlari va ulardan foydalanish. O'zbek tili va adabiyoti fanlari yillik ilmiy jurnali, (2), 32-36.

6. Ganiyeva, Z. (2019). Qazakh halqynyn urf-odatlary men zhanaralyk kelisimleri: pedagogika aspektinden zharatylysy Kazakh customs and general traditions: A perspective analysis from a pedagogical perspective. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4), 520-529.
7. Gulyamova, S., & Ismoilov, I. (2020). O'zbekiston xalqining odatlari va marosimlariga oid qadimiy ma'lumotlar. *TILDAVRI*, 2(1), 23-28.
8. Karimova, D., & Rakhmanova, A. (2018). O'zbek xalqining urf-odatlari va ulardan kelib chiqadigan ma'nolari: pedagogik-tarixiy aspektlar Pedagogical-historical aspects of Uzbek customs and traditions and their meanings. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2), 526-533.
9. Khakimov, S., & Rakhmanova, A. (2019). O'zbekiston xalqining milliy urf-odatlari va ulardan foydalanishning pedagogik aspektlari Pedagogical aspects of the national customs and traditions of the Uzbek people and their use. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(1), 484-492.
10. Khasanov, M., & Nabiyeu, A. (2020). O'zbekiston xalqining qadimiy urf-odatlari va ulardan foydalanishni oshirishning pedagogik aspektlari Pedagogical aspects of enhancing the use of Uzbekistan's ancient customs and traditions. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(4), 481-489.
- 11 . Khodjaev, S., & Musayeva, R. (2018). O'zbekiston xalqining urf-odatlari va ulardan kelib chiqadigan ma'nolari: pedagogik-tarixiy aspektlar Pedagogical-historical aspects of Uzbek customs and traditions and their meanings. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2), 463-470.
- 12 . Kurbonova, F. (2020). O'zbekiston xalqining urf-odatlari va ulardan foydalanishning pedagogik manfaatlari. O'zbek tili va adabiyoti fanlari yillik ilmiy jurnali, (2), 32-36)